

YUNAN UYGARLIĞI VE SANATI

YUNAN KÜLTÜRÜ VE UYGARLIĞI

- ▶ Dor istilasından sonra Akhaların büyük bir bölümü Ege adalarına ve Anadolu kıyılarına göç etmiş, bu yerlerde eskisinden daha güçlü koloniler kurmuşlardır. Bu göçler sonucunda Sultanhisar, Pitane (Çandarlı), Lesbos (Midilli Adası), Tenedos (Bozcaada), Ephesos (Efes), Miletos (Milet), Priene Symrna (İzmir), Phokaia (Foça), Lebedos (Ürkmez), Halikarnossos (Bodrum) ve Knidos (Datça) gibi yerleşim yerlerini kurmuşlardır. (Deniz, 2014)
- ▶ Yunanlar, klasik dönemlerinin sonuna kadar özellikle yönetim, felsefe, bilim ve sanat alanlarında birçok ölmez eserler ve fikirler ortaya koyarak, günümüz dünyasındaki birçok olgunun temelini atmışlardır. Antik Doğu uygarlıklarına dayanılarak yaratılan orijinal Yunan kültürünün etkileri, o günün Antik Dünya'sında sonraki Hellenistik krallıklarda ve Romalılarda da görülür. (Karakoç, 2014)

FILİZ

Yunan Uygarlığı yerleşim alanı (Karakoç, 2014)

Yunanlar, günlük hayatlarını çeşitli aktivitelerle geçirirlerdi. Çocuklar 7 yaşına kadar evdeki kadınlar tarafından yetiştirilir, bu yaştan sonra ise okula gönderilirlerdi. Yunanlar için ileride yönetime katılmak, devlet işlerinde rol almak ve iyi bir yurttaş olmak amacıyla temel eğitim gerekli görülürdü. Bu nedenle, **grammatistes** denen okullarda okuma-yazma, aritmetik ve temel bilgileri öğrenirlerdi. Bu okulu tamamlayan orta halli Yunanlar, genellikle işe başlardı. Zenginlerin ise eğitimi devam eder, sırasıyla müzik ve şiir okuluna, daha sonra ise vücut geliştirme ve atletizm yarışmalarının yapıldığı okullara gönderilirlerdi. 18 yaşına gelen gençler iki senelik askerlik eğitimlerinden sonra yurttaş olarak hayatlarına başlardı. (Karakoç, 2014)

YUNAN UYGARLIĞINDA YAŞAM

Erkek yurttaşlar işlerinden arta kalan boş vakitlerde meclisteki oturumlara katılırlar, siyasi sohbetleri dinlerler, çoğu vakit **gymnasium** denilen spor merkezlerine giderler ve vücut geliştirme antrenmanları yaparlardı. Yine belirli günlerde yapılan tiyatro gösterilerinde sergilenen tragedya ve komedyaları izlerlerdi. (Karakoç, 2014)

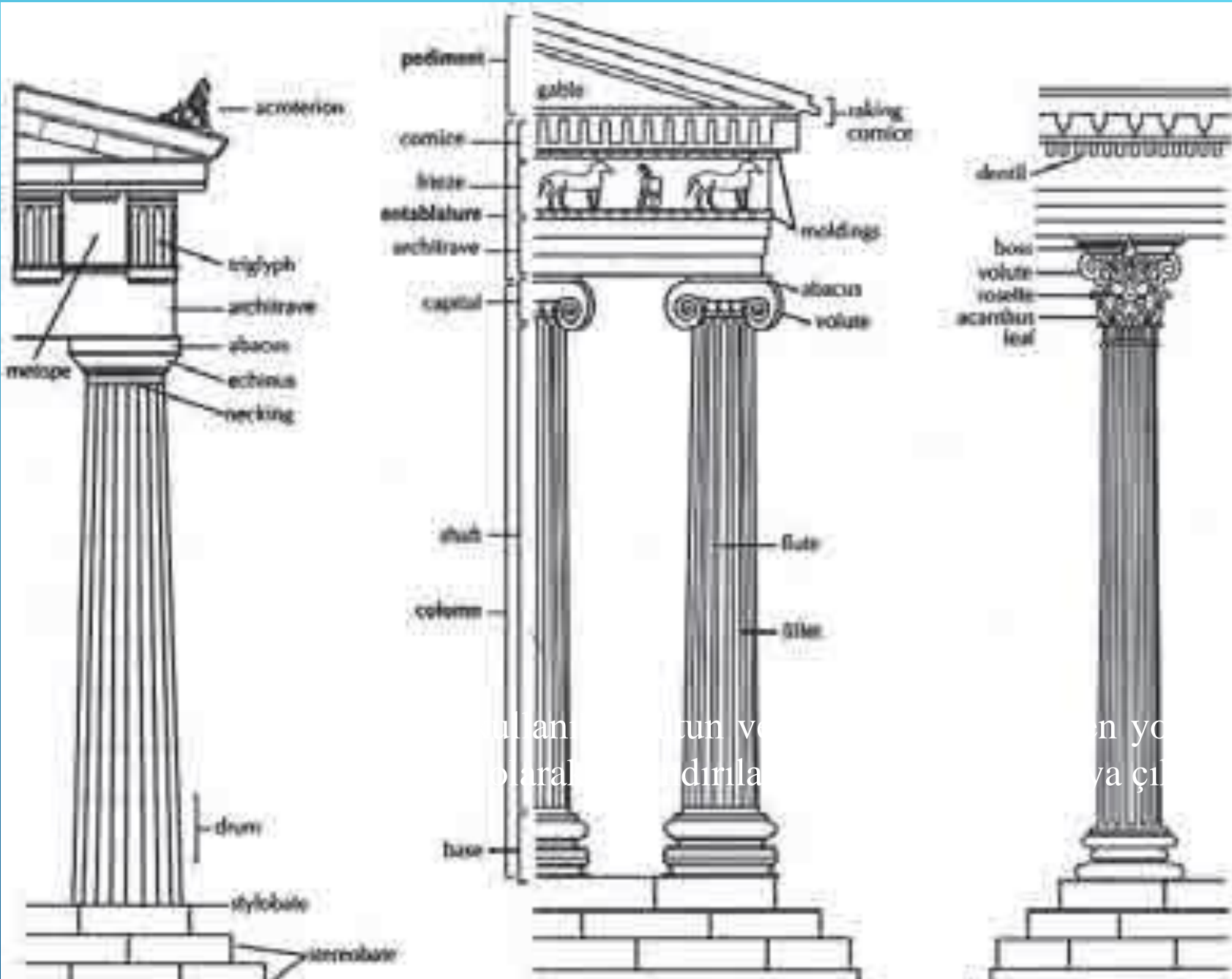
Karanlık dönemlerden itibaren, şarap tanrısı **Dionysus** namına kasabalarda ve küçük yerleşimlerde insanların şarkı söylediği ve hikâyelerin insanlar tarafından rol yaparak sergilendiği şenlikler düzenlenmekteydi. İlk dönemdeki şenliklerde korolar, hikâyeye göre kılık değiştirerek şarkı ve şiirler söylerlerdi. Zamanla bunlara aktörlerin de dâhil olmasıyla şenlikler gelişmiştir. Arkaik Dönem'in sonlarında oyunlar, tragedya ve komedyaya olmak üzere ikiye ayrılmış ve Klasik Dönem'de ise tiyatro gerçek anlamına kavuşmuştur. Tragedyalarda genellikle yarı-tanrı kahramanların üzücü hikâyeleri işlenmiş, komedyalarda ise dönemin sorunları ile veya politik liderlerle dalga geçilen oyunlar sergilenmiştir. Oyunlar ilk dönemlerde şehrin merkezi olan **agorada** sergilenirken, şenliklerin büyümesi ile akropolün yanındaki eteklere ilk zamanlar tahtalardan, daha sonraki dönemde ise taştan 20.000 kişi kapasiteli açık hava tiyatroları inşa edilmiştir. Bu tiyatrolardaki akustik ve sahnelerin dizaynı özellikle dikkat çekicidir. (Karakoç, 2014)

- ▶ Yunan tarihinde şehir devletlerine **polis** deniyordu. Şehrin ortasında yüksek bir tepeye kalın surlarla çevrili olarak yapılan yerlere ise **akropolis** adı verilirdi.
- ▶ Kentlerde birbirine paralel ve dik sokaklar arasındaki kare ya da dikdörtgen yapı alanlarından (adalardan) oluşan kent planına **ızgara plan** adı veriliyordu. Bu uygulamada, yapılar birbirine paralel ve dik kesen caddeler arasında yapılmıştır. Bu plan tipi, Miletoslu Hipodamus'un mimari çalışması, Miletos (Milet), Priene (Priyene), Knidos gibi kentlerde yaşama geçirilmiştir.

YUNAN MİMARİSİ
(Deniz, 2014)

- Antik Yunan'dan kalan en güzel eserlerden biri tapınaklar ve bunların mimarileridir. Mimarisindeki özellikler daha çok bu tapınakların salon kısmının mimarisinde ve bu salonu oluşturan bölümde kullanılan sütunların şekil ve diziliminde görülür. Bu yapıların simetri ve orantısındaki mükemmellik ise, modern mühendisleri bile hayretler içerisinde bırakır. Bu bağlamda Yunan mimarisinde üç önemli tarz görülür: Mısır etkisinde ortaya çıkan **Dor Tarzı**, Anadolu'nun etkisiyle ve Anadolu'da ortaya çıkan **İyon Tarzı**, MÖ. IV. yüzyılda doğan ve öncekilere göre daha süslü ve gösterişli olan **Korint Tarzı**. Bu tarzlara ek olarak **Aiolya Tarzı** denilen zarif ve nâdir bir tarz daha bulunurdu. (Karakoç, 2014)

YUNAN UYGULAMASINDA TAPINAKLAR

İki tür kullanılmayan Yunan ve Roma mimarisinde kullanılan ve en yaygın olarak bilinen yapılar olarak Dor, İyon ve Korint sütunları arasında sınıflandırılır. (Deniz, 2014)

KAFAKİ

Tüm Yunanistan'da bu tarzların biriyle veya ikisinin karıştırılarak yapıldığı birçok görkemli anıt bulunmaktaydı. Zamanın ve insanların etkilerine direnemeyerek çoğunun yok olmasına rağmen, kalıntıları bile hala insanları büyülemektedir. Bu yapıların en gözdesi, kalıntıları hala ayakta olan ve Atina'nın akropolisinde yer alan **Parthenon Tapınağı**'dır. Sütunlarının dizilimindeki orantı mükemmelliği ve devasılığı dikkat çeker.

(Karakoç, 2014)

DOR NİZAMI

Örneğine MÖ 7-5. yüzyılda Yunanistan, Güney İtalya, Sicilya ve Anadolu'da rastlanır. Tapınağın alt döşeme tabanına, çoğunlukla üç basamaklı merdivenle çıkılır. (**krepis**) Dor nizamında sütunların kaidesi olmadığı için doğrudan döşeme tabanına oturtulmuştur. (**stilobat**)

Sütun başlığı yuvarlak bir yastık (**ekhinós**) ile üzerindeki dört köşe plakadan (**abakus**) oluşmuştur. Sütun başlıkları birbirine **arşitrav** dediğimiz düz taş bloklarla bağlanmıştır. Arşitravın üzerinde aralık olarak sıralanmış üç düşey yiv (**triglif**) ve üzeri kare kabartmalarla süslü boşluklar (**metop**) yer alır. Tapınağın kısa kenarlarındaki üçgen alınlıklar heykel ve kabartmalarla süslenmiştir. Sütunlar belli bir oran içinde en alttan en üste doğru giderek incelik. Çatının kenarlarında su olukları (**sirna**) vardır.

Dor tapınakları basık ve ağır görünümlüdür. **Frizin** üzerinde uzanan **korniş**, yapının saçak görevini üstlenmiştir. Çatı, tapınağın iki cephesinde birer alınlık meydana getirecek şekilde meyilli olarak yapılmıştır. Alınlıkların tepe ve köşelerine heykeller yerleştirilmiştir.

5. yüzyılın en güzel Dor tapınağı, içinde heykeltıraş Fidyas'ın yaptığı yüksekliği 12 metreyi bulan Athena heykelinin bulunduğu Atina Akropol'ündeki **Parthenon Tapınağıdır**. Korfu Adası'ndaki **Artemis Tapınağı** ile Assos (Behramkale) **Athena Tapınağı** Anadolu'da Dor nizamına örnektir. (Deniz, 2014)

İYON NİZAMI

Anadolu 'nun batı ve güney kıyılarında ortaya çıkıp gelişmiştir. İyon nizamının ilk örneklerine MÖ 6. yüzyılda rastlanır. En güzel örneği iki Giritli mimar tarafından yapılan Efesteki **Artemis Tapınağı**'dır.

Tapınaklar basamaklı bir zemin üzerinde bulunur. İyon nizamı daha ince ve zariftir. İyon sütunları döşeme düzeyine yerleştirilen kaideler üzerine oturtulmuştur. Gövdeleri ince yivlerle süslüdür. Önden bakıldığında sütun başlıklarının iki yanında **volüt** adı verilen helezonik iki kıvrımın arasında zarif bezemeler vardır.

İyon tapınakları Dor nizamındaki tapınaklara göre daha ince ve yüksektir. Arşitrav tek bloktan oluşmuştur. Dor nizamındakine göre Abaküs daha incedir. Frizin üstünde süslü ikinci bir friz daha bulunur. Efes'teki Artemis Tapınağı'ndan başka ülkemizde MÖ 5. Yüzyıl ve Helenistik dönemde İyon nizanunda yapılan **Priene** (Güllübahçe), **Athena Tapınağı**, Milet yakınlarında ki **Didim-Apollon Tapınağı**, **Teos** (İzmir), **Dionysos**, **Sard Artemis Tapınağı** örnek gösterilebilir. (Deniz, 2014)

Didim Apollan Tapınağı (Denzi, 2014)

KORİNT NİZAMI

5. Yüzyılda Dor ve İyon üslubunun görüldüğü bölgelerde karşımıza çıkar. Dor ve İyon nizamlarından daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. İyon nizamıyla arşılaştırıldığında en büyük fark sütun kaidesinde ve başlığında görülür.

Uzuncaburç- Zeus Tapınağı, Silifke ⇨

Korint sütun kaideleri daha çok, daha ince işlenmiştir. Süsleme öğelerinden bir başkası da kenger yaprağıdır. Korint nizamı, önceleri yapıların iç kısımlarında kullanılırken, sonradan dışarıda da kullanılmaya başlanmıştır.

Silifke yakınlarındaki Uzuncaburç- Zeus Tapınağı ile Atina'daki Zeus Olimpos Tapınağı bu nizamın örnekleri arasında yer almaktadır. (Deniz, 2014)

Belirtilen üç nizamın
yanı sıra, merkezi
Bergama olan
Eol(Aiol) Nizamı,

İyona yakın olan bu
nizam dışında
Karyatit Nizamı da
vardır. (Deniz, 2014)

Karyatit Nizamı örneği

YUNAN UYGARLIĞINDA HEYKEL VE KABARTAMA

Antik Yunan sanatçılarının yaptıkları heykeller de Dünya'nın en iyi sanat eserlerinden sayılmaktadırlar. İlk dönemlerde tahta, kil gibi kaba heykeller yapılırken, özellikle Arkaik Dönem'de mermer ve tunçtan yapılmaya başlanmışlardır. Mısır etkilerinin hâkim olduğu bu dönemde heykeller, dik bir şekilde ayakta durmakta ve sol ayak önde olarak yapılmaktaydılar. Dönemin sonlarına doğru heykeltıraşlar ustalaşmış, Mısır etkisinden kurtularak, insan mimiklerinin ve vücut kıvrımlarının en ince ayrıntısını birebir yansıtan mükemmel kalitede orjinal heykeller ortaya koymaya başlamışlardır. Yine bu dönemde İyon ve Dor olmak üzere iki tarz ortaya çıkmıştır. İyon tarzı heykeller ince ve zarif yapılırken, Dor tarzı heykeller iriyarı ve kaslı bir şekilde yapılmışlardır. Yunan heykeltıraşların ortaya koydukları yapıtlar bu dönemde büyük ilgi uyandırmış, Yunan şehirlerinin yanında başka birçok medeniyete de heykeller satılmıştır. Bu sanatın moda olmasıyla, birçok şehirde heykel atölyeleri açılmış, birçok tanrı, yarı-tanrı ve politik liderlerin heykeli yapılmıştır. Yine bu sanatçılar tarafından taş satırlar, kitabeler ve yapılar üzerine yapılan kabartmalar ve rölyeflerde mükemmel bir gerçekçilik ve ustalık görünür. Fakat sonraki gelen kavimlerin bu eserleri memleketlerine götürmesi veya yok etmesi sonucu bu dönemden günümüze çok az eser kalmıştır. Bilinen heykellerin ve kabartmaların çoğu, Roma dönemi heykeltıraşların yaptıkları kopyalardır. (Karakoç, 2014)

Yunan heykel ve kabartma sanatı üç dönem içinde ele alınır:

1. Arkaik Dönem (MÖ 7. yy -6.yy)
2. Klasik Dönem (MÖ 5. yy- 4. yy)
3. Helenistik Dönem (MÖ 4. yy- 1. yy)

Yunan tanrılarını simgeleyen heykel topluluğu. (Karakoç, 2014)

Halikarnassos'taki (Bodrum) Mousoleium (Deniz, 2014)

1)Arkaik Dönem

Arkaik, sanat tarihinde bir uygarlık sanatının ilk evresi, başlangıç dönemidir. MÖ 7. yy ve 6. yy heykelleri üçe ayrılır:

a.Girit-Pelopennessos Ekolü

Bu ekolün en bilinen örnekleri çıplak erkek (**kuros**) ve genç kız (**kore**) heykelleridir. Sanatçılar; iri yapılı, kuvvetli ve adaleli çıplak erkek vücutları üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Bu ekolde, Mısır'ın etkisi altında, ayakta duran genç erkek tipinin en karakteristik örneklerinden birisi atlet heykelidir. Heykeldeki genç **frontal** olarak dimdik ayakta durmakta; sol bacak bir adım ileride ve kollar aşağıya sarkmaktadır. Eller bacakla birleşmiş durumdadır. Göğüs şişkin, karın adaleleri ise çizgilerle belirtilmiştir. İri baş, saçlarla çevrelenmiş basık bir alın, uçları yukarıya kalkık dudaklar ve kuvvetli bir çene dikkati çeker. (Deniz, 2014)

Kleobis and Biton Kouroi

Anavyssos Kouroi

Sacred Gate Kouroi

Peplos Kore

Piraeus Apollo

Sounion Kouroi

Kuros, Kore Heykel Örnekleri (google.com)

b.İyonya Ekolü

Anadolu'nun batısında ve Ege adalarında görülen İyonya ekolündeki heykeller ağırlıklı olarak tapınaklara giden caddelerin iki yanında ayakta ya da oturur şekilde yer almaktadırlar. Delfi'de bulunan “**İki Delikanlı Heykeli**” bu ekolün özgün örnekleri arasındadır. Sisam ‘da bulunmuş iki kat elbise taşıyan heykel yukarıdan aşağı doğru incelmekte olup belden aşağı kısımları ise bir sütun gövdesi gibi yuvarlaktır. (Deniz, 2014)

İyonya Heykeli Örneği
(Yaman, Sungur, Özer, 2012)

c. Atina Ekolü

İki ekolün etkilerine MÖ 7. ve 6. yy'da Atina'da rastlanır. Formların daha yumuşak ve yuvarlak şekilde işlendiği, çıplak, genç kadın heykelleri yapılmıştır. Formların daha yumuşak ve yuvarlak olarak işlendiği bu boyalı heykellerin yüzlerinde gülümseme ifadesi vardır. (Deniz. 2014)

2)Klasik Dönem (MÖ 450-400)

Yunan Klasik Dönem heykel sanatında ölçü, denge, kompozisyon ve uyum bir disiplin içinde yürütülmüştür. Heykelerde sadelik ön planda tutulmuştur. Bu dönemde erkek heykelleri tanrı heykelleri olduğu zaman da çıplaklıklarını korurlar.

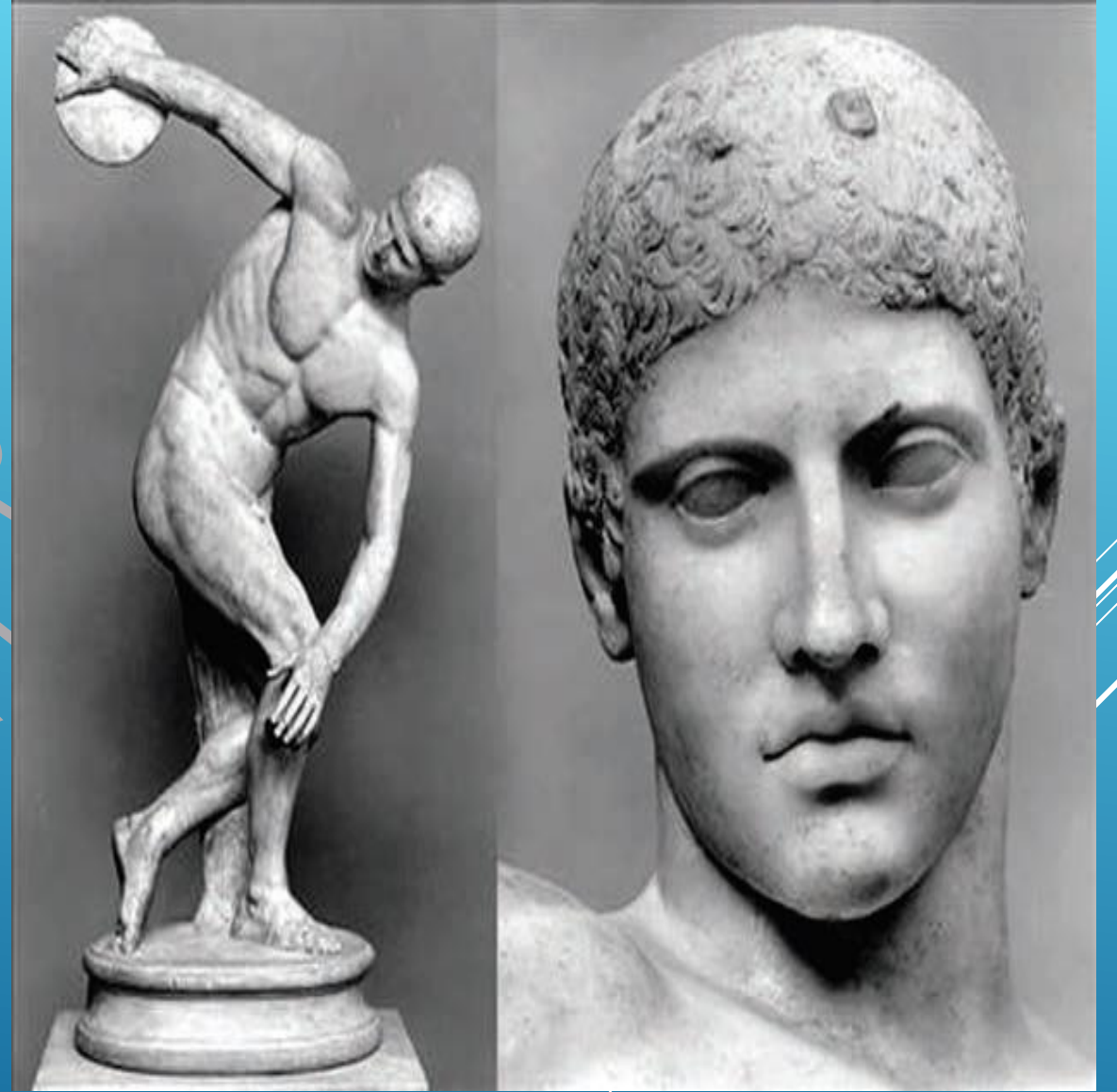
Ancak bütün bunlara karşın erkek heykelleri, yerlerini bu dönemde giyinik erkek tanrılara ve atletlere bırakmaya başlarlar. Kadın heykellerindeki elbiseler daha gerçekçidir. Vücutlar son derece doğal, rahat bir duruş içindedir. Heykeldeki **frontal duruş** değişerek, bacakların biri sağlam olarak yere basarken diğeri ise yalnız yere konulmuştur. Bu, duruşa doğallık ve hareket katmıştır.

Heykeltıraşların özgün eserler meydana getirdiği bu dönemde vücut anatomisi mükemmel biçimde işlenirken ciddi yüz ifadesine yer verilmiştir. (Deniz, 2014)

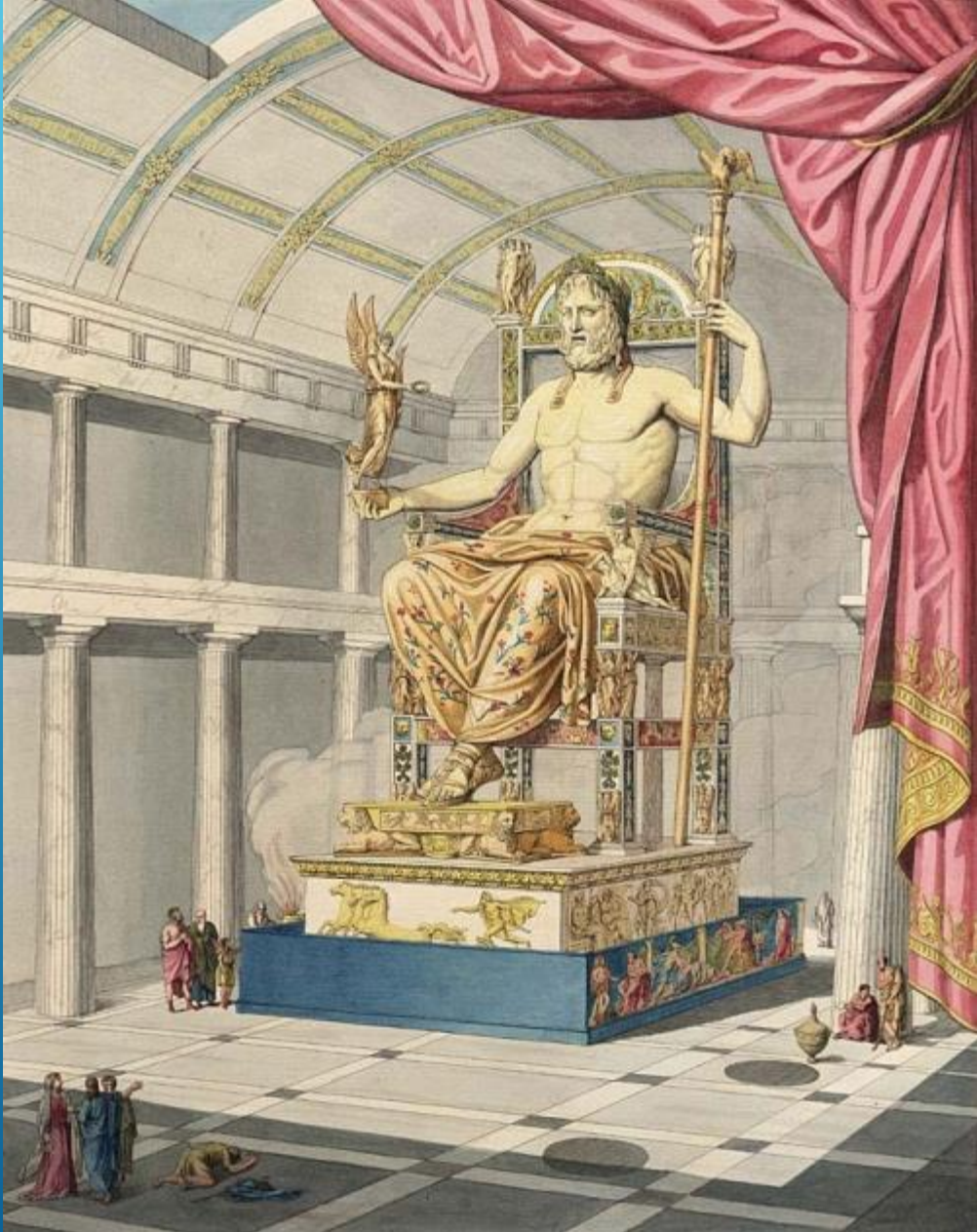
Klasik Dönem Heykeltıraşları

► **Miron:** Bu dönemin ünlü sanatçısı Miron, **Disk Atan Atlet Heykeli** ile tanınmaktadır. Bu heykelde atletin vücudunun eğri bir çizgi oluşturması, kolun arkaya doğru çekilişi, başın sağa doğru döndürülmesi ve birbirine ters iki hareket arasında sessizlik hali büyük bir ustalıkla yansıtılmıştır. Ünlü heykeltıraş Miron'un diğer önemli çalışmaları arasında Marsiyas ve Athena heykelleri bulunmaktadır.

(Deniz, 2014)

Disk Atan Atlet Heykeli (Deniz, 2014)

- ***Phidias (Fidyas):***

Parthenon Tapınağı'nın kutsal bölümündeki **Athena Heykeli** ve tavan süslemelerindeki sağ elinde zafer tanrıçası Nike'yi, sol elinde kalkanını taşıyan kabartmalarını yapmıştır. (Deniz, 2014)

➤ **Olimpia'daki Zeus Heykeli** de Phidias'ın eserleri arasında yer almaktadır. (aktuelarkeoloji.com.tr)

► **Polykletios**
(**Polikletos**): “Kanon”
adlı kitabında vücut
oranlarını anlatan
sanatçı, insan vücudunu
ideal ölçülere
bağlamıştır. Ona göre
ideal insanın boyu, baş
yüksekliğinin yedi
katıdır. Bu ölçüyü
“**Mızraklı Atlet**”
heykelinde
uygulamıştır.
(Demiralp, 2009)

► ***Praksiteles:***

İnsan vücudunu en güzel anlatan heykeltıraşlardan Praksiteles'in ünlü heykelleri arasında "**Çocuk Dionizos'u Kolunda Taşıyan Hermes**"i örnek verilebilir. Hermes heykeli her yönüyle doğal, kusursuz bir orana göre yapılmıştır. Heykellerinde mitolojik konular, tanrı ve tanrıçalar öne çıkar.

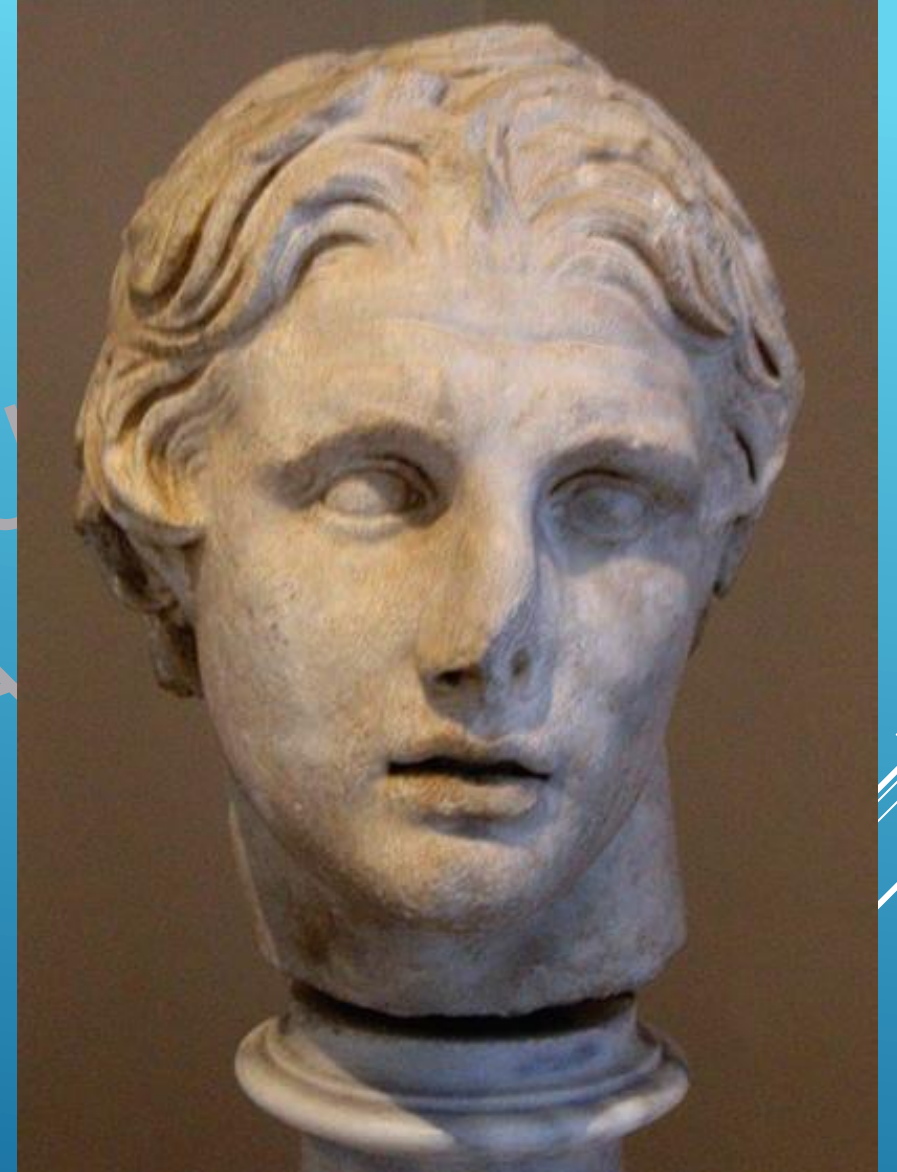
(Deniz, 2014)

- ***Lysippos (Lisipos):***

Portre heykeltçiliğinin Yunanistan'daki en önde gelen sanatçısı Lysippos'tur. Büyük İskender'in portreleri dışında tunç atlet heykelleri de vardır.

Eserlerinde, kişileri kendisine göründükleri gibi betimleyerek, heykele 1/8 oranını getirmiştir. Önemli eserleri arasında demir bir aletle vücudunu temizleyen **Atlet Heykeli** bulunmaktadır. Lysippos'un yaptığı **İskender Büstü** İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

(Deniz, 2014)

İskender Büstü (Deniz 2014)

3)Helenistik Dönem (M.Ö 1. ve 3.yy)

MÖ 1. ve 3. yüzyılda Rodos'ta sürdürülmüştür. Bu döneme ait bir örnek de Laokoon Heykel Grubu'dur. Bu heykel, Laokoon'un iki oğullarının ölüm karşısındaki acı ve çaresizliğini Roma'da Vatikan Müzesi'nde sergilenmektedir. (Deniz, 2014)

Laokoon Heykel Grubu, Roma
(antiktarih.com)

► *Kabartma Sanatı*

Çoğu boyalı eski Yunan kabartmaları arasında “Ağlayan Kadınlar Lahdi”nde ölünün ardından ağlayan kadınlar canlandırılmıştır. Lahdin kapağında da küçük ölçekli atlı araba kabartmaları vardır.

(Deniz, 2014)

Bergama’da bulunan Zeus Sunağı kabartmasından bir örnek (Deniz, 2014)

Bergama’daki Zeus sunağı hakkında bilgi veren Romalı yazar Ampelius “Dünya Harikaları” adlı eserinde Bergama’da mermerden kule ayak yüksekliğinde, görkemli kabartmalarla süslü büyük bir sunak vardır. Tanrılarla toprak devlerinin (gigant) savaşını göstermektedir.” demektedir. Sunağın doğu yönünde ilk olarak Zeus ve Athena kabartmaları görülür. Frizin bu tarafında ışık tanrıları Apollon, Artemis ve Leto betimlenmiştir. Sunağın tamamı Almanya’da Pergamon Müzesi’nde sergilenmektedir. (Deniz, 2014)

İstanbul Arkeoloji Müzesi 'ndeki “İskender Lahdi” İskender'in ölümünden sonra Fenike'de kendini İskender gibi göstermek isteyen yerel krallardan biri tarafından yaptırılmıştır.

Lahitte Makedonya-Pers savaşları, İskender'in aslan avı sahnesi işlenmiştir. (Deniz, 2014)

İskender Lahdi (arkeofili.com)

İskender Lahdi (kulturportali.gov.tr)

KİTAP KAYNAKÇASI

- ▶ [DENİZ, Tarık; Sanat Tarihi 1; MRB Yayınları, Ankara; 2014](#)
- ▶ [KARAKOÇ, Dr. Eren, Antik Yunan Tarihi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014](#)
- ▶ [YAMAN, İsmail Şamil; SUNGUR, Serpil; ÖZER, Ceyhan; Sanat Tarihi 12. Sınıf Ders Kitabı, MEB Yayınları; Ankara; 2012](#)
- ▶ [DEMİRALP, Dr.Didem; Sanatını Çağının Felsefesi Işığında Biçimlendiren Bir Heykeltraş: Antik Yunanlı Polykleitos, 2009](#)

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

- ▶ <https://ahmetustanindefteri.blogspot.com/2013/08/Yunan-heykel-sanati.html><https://docplayer.biz.tr/108351723-Sanat-tarihi-12-sinif-ders-kitabi.html>
- ▶ <https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/arkaik-donem-heykeli-mo-7-6-yuzyil/>
- ▶ <https://www.aktuelarkeoloji.com.tr/olympiadaki-zeus-heykeli-0>
- ▶ <http://www.antiktarih.com/2018/05/19/laocoon-ve-ogullari-efsanesi/>
- ▶ <https://arkeofili.com/istanbul-arkeoloji-muzelerinde-iki-onemli-salon-ziyarete-acildi/>
- ▶ <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/3971>

KAYNAKÇA